

تأثیر مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها بر عملکرد مالی، ثبات مالی و شمول مالی در بخش بانکداری

هدی مجبوری یزدی ۱ و فرزانه کیماسی ۲

۱ دانشجوی دکتری تخصصی، دانشگاه الزهرا تهران، عضو هیئت علمی مؤسسه آموزش عالی حکیمان

بجنورد (نویسنده مسئول) h.majbouri@gmail.com

۲ دانشجوی دکتری تخصصی، دانشگاه الزهرا تهران farzane.academy@gmail.com

چکیده

هدف پژوهش حاضر بررسی تأثیر مسئولیت‌پذیری اجتماعی بر عملکرد مالی، شمول مالی و ثبات مالی در بخش بانکداری طی سال‌های ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۹ است. این پژوهش از نظر روش پژوهش، در زمره پژوهش‌های توصیفی - همبستگی و از نظر هدف پژوهش، در زمره پژوهش‌های کاربردی جای می‌گیرد. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار Eviews16 انجام شده است. جامعه آماری در این پژوهش تمامی بانک‌های ملت شهر تهران هستند. نمونه از طریق غربالگری انتخاب شد و ۱۱۰ بانک به‌عنوان نمونه انتخاب شدند. یافته‌های پژوهش نشان از وجود رابطه مثبت و معنادار بین مسئولیت‌پذیری اجتماعی و عملکرد مالی بانک‌ها دارد که نشان می‌دهد فعالیت‌های مسئولیت‌پذیری اجتماعی درک مثبتی در ذهن مشتریان بالقوه ایجاد می‌کند که به جذب آنها کمک می‌کند و در نهایت منجر به افزایش عملکرد مالی بانک‌ها می‌شود. نتایج رابطه مثبت و معنی‌داری را بین ثبات مالی و مسئولیت‌پذیری اجتماعی در سطح ۱٪ نشان می‌دهد، این بدان معنی است که بانک‌ها با افزایش سرمایه‌گذاری در فعالیت‌های مسئولیت‌پذیری اجتماعی از نظر مالی ثبات بیشتری پیدا می‌کنند. علاوه بر این، نتایج نشان می‌دهد که رابطه مثبتی بین طرح‌های شمول مالی و مسئولیت‌پذیری اجتماعی وجود دارد، و حاکی از این است که افزایش سرمایه‌گذاری بانک‌ها در طرح‌های مسئولیت‌پذیری اجتماعی، موجب رشد شمول مالی از نظر تعداد شعب و دستگاه‌های خودپرداز می‌شود.

کلمات کلیدی: ثبات مالی، شمول مالی، عملکرد مالی، مسئولیت اجتماعی.

۱. مقدمه

مسئولیت اجتماعی، عامل اساسی بقای هر سازمان است. شرکتها و مؤسسات در جامعه‌ای کار می‌کنند که آن جامعه برای آنها فرصت‌های مختلفی را جهت کسب سود و تحقق اهدافشان ایجاد کرده است، در مقابل این رفتار جامعه، سازمان‌های مذکور نیز باید متعهد باشند که نیازها و خواسته‌های جامعه را آن‌گونه که مورد توجه ذی‌نفعان است، برآورده کنند (حاجیپا و شامری، ۱۳۹۸). در واقع مسئولیت اجتماعی مفهومی است در جهت تعریف تعهد ذکر شده در مطالب فوق که به‌نوعی بر عهده سازمان‌ها است. مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها یک مفهوم جدید است که هنوز تعریف واحدی که در سطح جهانی مورد قبول باشد برای آن ارائه نشده است. می‌توان گفت مسئولیت اجتماعی در یک تعریف عام‌تر تعریفی است که بنگاه‌ها به‌وسیله آن رویکردهای اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی را با ارزش‌ها، فرهنگ، راهبردها، ساختار تصمیم‌گیری و شیوه‌های عملیاتی خود به شکلی شفاف و قابل‌حسابرسی یکپارچه می‌کنند و در نتیجه فرایندها و رویه‌های بهتری را در درون سازمان خود جاری می‌سازند و به‌این‌ترتیب ثروت می‌آفرینند و وضعیت جامعه را بهبود می‌بخشند (حسین‌زاده و همکاران، ۱۳۹۹). امروزه این مفهوم در سطح وسیعی مورد پذیرش قرار گرفته و معنای آن حوزه‌هایی چون ایمنی، محصول، صداقت در تبلیغات، حقوق کارکنان، پایداری محیط‌زیست، رفتار اخلاقی و مسئولیت‌های جهانی را در بر می‌گیرد و ذی‌نفعان وسیعی از کارکنان، مشتریان، جوامع، محیط‌زیست، رقبا، شرکای تجاری، سرمایه‌گذاران، سهامداران و دولت‌ها را شامل می‌شود. در عرصه رقابت شرکت‌ها برای کسب مزیت رقابتی، خلق ارزش برای مشتریان و جلب رضایت آنها، بحث مسئولیت‌پذیری اجتماعی موضوع مهم و تعیین‌کننده در سال‌های اخیر بوده است. به‌طوری‌که نهادهای مهم مرتبط با کیفیت در دنیا، مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها را به‌عنوان یکی از ارزش‌های تعالی و ارزیابی خود برای سازمان‌ها قرار داده‌اند. از طرفی تأکیدات آموزه‌های دینی حاکم بر جامعه نسبت به مباحثی مانند سلامت انسان، حفظ محیط‌زیست و رعایت مسائل انسانی و ارزشی که از جمله مباحث مهم در بحث مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها هستند، توجه هر انسان پایبند به آموزه‌های دینی را به خود جلب می‌کند (فغانی و همکاران، ۱۳۹۵).

مسئولیت اجتماعی شرکت یک تصمیم راهبردی است که از طریق آن سازمان‌هایی که متعهد به ایفای مسئولیت اجتماعی خود هستند می‌توانند، باهدف تأثیرگذاری مثبت بر افراد خارج از سازمان، به حل مسائل زیست‌محیطی و اجتماعی کمک کنند (نس، ۱۹۹۲). سازمان‌های تجاری اهمیت عملکرد مالی و همچنین غیرمالی (به‌عنوان مثال عملکرد اجتماعی شرکت‌ها) را بر نتیجه کلی فعالیت‌های خود تأیید می‌کنند (آکسیک و گال، ۲۰۱۱). درحالی‌که امور مالی سنتی بر نظریه کسب حداکثر سود شرکت تمرکز دارد، رویکرد CSR مفهومی مدرن و ذی‌نفع محور از سازمان‌ها را معرفی می‌کند (پالترینیری و همکاران، ۲۰۲۰). دیدگاه سنتی این شرکت خاطر نشان می‌کند که مسئولیت اصلی آن، حداکثر رساندن ثروت سهامداران است و فعالیت‌های CSR به عهده سازمان‌های تجاری نیست، بلکه برعهده جامعه و افراد قرار دارد (فردیمن، ۱۹۷۰). هرگونه فعالیتی که به سودآوری شرکت کمک نمی‌کند، باید حذف شود. از سوی دیگر، کارول^۷ (۱۹۷۹) استدلال می‌کند که مسئولیت هر سازمانی، صرفاً تأمین انتظارات اقتصادی نیست بلکه شرکت در فعالیت‌های بشردوستانه و اخلاقی است، زیرا این کسب‌وکارها بخشی از جامعه هستند.

شمول مالی، یکی دیگر از اهداف مهم سازمان‌های بخش مالی محسوب می‌شود. پژوهش‌ها در مورد FI هنوز در مرحله نوظهور قرار دارد. راداتز^۸ (۲۰۰۶) دریافت که FI کمک می‌کند تا شکاف بین فقیر و غنی کاهش یابد و به ثبات اجتماعی کمک می‌کند.

1. Corporate social responsibility
2. Ness
3. Akisik and Gal
4. Corporate social responsibility
5. Paltrinieri et al.
6. Friedman
7. Carroll
8. Radatz

بک و همکارانش^۹ (۲۰۰۷) اشاره کردند که کاربران با کمک FI، می‌توانند به خدمات مالی بیشتری دسترسی پیدا کنند. هان و ملکی^{۱۰} (۲۰۱۳) اضافه می‌کنند که FI راهی برای FS فراهم می‌کند، زیرا پیش‌بینی می‌شود تعداد بیشتر سپرده‌های بانکی باعث افزایش ثبات در بخش بانکی شود. از این رو، FI به افزایش رشد اقتصادی و کاهش فقر کمک می‌کند.

در سطح اقتصاد کلان، مدت‌هاست که FS مورد توجه دانشگاهیان و دولت‌ها قرار گرفته است. اخیراً محققان دریافته‌اند که FS یک کشور نمی‌تواند در غیاب شرکت‌های مالی پایدار، وجود داشته باشد. از آنجا که بخش بانکی به واسطه فعالیت به‌عنوان یک واسطه بین سپرده‌گذاران و وام‌گیرندگان، نقش مهمی در تأمین مالی و فعالیت‌های توسعه ایفا می‌کند، CSR از طریق ادغام نگرانی‌های اجتماعی و محیطی و عملکرد شرکت، به‌عنوان یک شهروند شرکتی واقعی به طور مستقیم و غیرمستقیم به حد سودآوری آن کمک می‌کند؛ بنابراین CSR می‌تواند منجر به ثبات طولانی‌مدت در بخش مالی شود. بسیاری از شرکت‌ها پس از اینکه دریافتند شرکت‌هایی که این کار را انجام می‌دهند در مقایسه با شرکت‌هایی که در فعالیت‌های CSR سرمایه‌گذاری نمی‌کنند، از پایداری بیشتری برخوردارند و طول عمر آنها بسیار بیشتر است، به فعالیت‌های CSR می‌پردازند. اکثر مطالعات قبلی در مورد CSR، تأثیر آن بر سودآوری را برجسته می‌کنند. مطالعات بسیار کمی در زمینه بازار در حال ظهور، به‌ویژه FI و FS، در دسترس است. این مطالعه سعی دارد به‌منظور پرکردن این شکاف، تأثیر مسئولیت‌پذیری اجتماعی را بر سودآوری بخش بانکی و همچنین شمول مالی و ثبات مالی تعیین کند.

۱- مبانی نظری و پیشینه پژوهش

مسئولیت‌پذیری اجتماعی برای دهه‌ها یک حوزه پژوهش‌هایی محبوب در مطالعات مالی بوده است. بیشتر مطالعات قبلی در مورد بررسی تأثیر مسئولیت‌پذیری اجتماعی بر عملکرد شرکت متمرکز بوده‌اند. باین‌حال، یادآوری این نکته مهم است که اگرچه در اکثر مطالعات تأثیر مسئولیت‌پذیری اجتماعی بر سودآوری مثبت است، اما برخی نیز متوجه رابطه معکوسی بین مسئولیت‌پذیری اجتماعی و سودآوری شده‌اند.

حسن و همکارانش^{۱۱} (۲۰۱۹) نشان دادند که ثبات بانک، با خطر اعتباری و نقدینگی ارتباط منفی دارد. در مطالعات مالی، ثبات مالی به‌عنوان یک شاخص اقتصاد کلان از عملکرد مالی یک کشور، بسیار مورد بحث قرار گرفته است. به‌عنوان مثال، چولت و ساندویدی^{۱۲} (۲۰۱۸) با بررسی رابطه بین مسئولیت‌پذیری اجتماعی و ریسک مالی، ثبات مالی بخش بانکی را بررسی می‌کنند. آنها با استفاده از پروکسی‌هایی از قبیل ریسک خاص، سامانمند و کلی شرکت برای اندازه‌گیری ریسک مالی، نتیجه می‌گیرند که عملکرد اجتماعی مثبت یک شرکت، ریسک مالی آن را کاهش می‌دهد.

اویومی و همکارانش^{۱۳} (۲۰۱۸)، رابطه بین خیرخواهی و عملکرد مالی شرکت‌ها را در صنعت بانکداری بررسی می‌کنند. آنها از عملکرد مالی به‌عنوان متغیر وابسته و از صرف هزینه برای مسئولیت‌پذیری اجتماعی به‌عنوان متغیر مستقل، و اندازه شرکت و ملموس بودن به‌عنوان متغیرهای واپایش استفاده می‌کنند. آنها نتیجه می‌گیرند که مسئولیت‌پذیری اجتماعی تأثیر منفی بر عملکرد مالی بانک‌ها دارد.

چین و همکارانش^{۱۴} (۲۰۱۷) با استفاده از شاخص سرمایه اجتماعی به‌عنوان پراکسی برای سنجش سرمایه اجتماعی، رابطه بین سرمایه اجتماعی و ثبات بانک را بررسی می‌کنند. آنها نتیجه می‌گیرند بانک‌هایی که سرمایه اجتماعی بیشتری دارند، کمتر در معرض شکست قرار داشته و مشکلات مالی کمتری دارند.

9. Back et a

1 . Han and Melecky	0
1 . Hsan et al	1
1 . Collet and Sandwidi	2
1 . Oyewumi et al	3

نوبانی و الیلی^۴(۲۰۱۶)، افشای پایداری شرکتها در بانکهای امارات متحده عربی را بررسی می‌کنند و دریافتند که بانکهای معمولی اطلاعات پایداری تری را نسبت به بانکهای اسلامی افشا می‌کنند. همچنین نویسندگان نتیجه گرفتند که بین افشای پایداری و عملکرد مالی رابطه مثبت معنی‌داری وجود دارد.

ژو و همکاران^۵(۲۰۱۵)، تأثیر مسئولیت‌پذیری اجتماعی را در چین بررسی کرده و نشان می‌دهند که رابطه مثبتی با عملکرد مالی شرکت دارد. کاواکو و کریفو^۶(۲۰۱۴) تأثیر مسئولیت‌پذیری اجتماعی را با استفاده از ابعاد مسئولیت‌پذیری اجتماعی به‌عنوان متغیرهای مستقل و بازده دارایی به‌عنوان یک متغیر وابسته، مثبت می‌دانند.

ون در ورف و همکاران^۷(۲۰۱۳) رابطه بین عوامل اجتماعی و شمول مالی را بررسی کرده و نتیجه گرفتند که سطوح بالای حمایت دولت و مؤسسات مالی، سطح شمول مالی را افزایش می‌دهد. اوادیال و فاگبمی^۸(۲۰۱۲) تأثیر مسئولیت‌پذیری اجتماعی را در کشورهای در حال توسعه تجزیه و تحلیل می‌کنند و رابطه مثبت و معناداری بین مسئولیت‌پذیری اجتماعی و عملکرد مالی پیدا می‌کنند. به‌طور مشابه، چن و وانگ^۹(۲۰۱۱) دریافتند که فعالیت‌های مسئولیت‌پذیری اجتماعی، تأثیر مثبتی بر عملکرد مالی شرکت‌های چینی دارد. کاراگیورگوس^{۱۰}(۲۰۱۰)، رابطه بین مسئولیت‌پذیری اجتماعی و عملکرد مالی شرکت‌های یونانی را بررسی می‌کند و اظهار می‌کند که این دو تحت تأثیر ریسک، اندازه و نوع صنعت شرکت قرار دارند. لین و همکاران^{۱۱}(۲۰۰۹) با استفاده از نسبت حمایت‌های مالی به سود قبل از پرداخت مالیات شرکت‌ها برای اندازه‌گیری مسئولیت‌پذیری اجتماعی و همچنین با استفاده از بازده دارایی‌ها برای اندازه‌گیری عملکرد مالی، تأثیر مسئولیت‌پذیری اجتماعی را در عملکرد مالی تجزیه و تحلیل می‌کنند و نتیجه می‌گیرند که مسئولیت‌پذیری اجتماعی تأثیر مثبتی بر عملکرد مالی دارد.

حسین‌زاده و همکاران (۱۳۹۹)، در پژوهشی به بررسی تأثیر مسئولیت اجتماعی و سطح افشا اطلاعات بر عملکرد مالی بانک‌های عضو بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۷ پرداختند. نتایج حاصل از بررسی فرضیه‌ها نشان می‌دهد که مسئولیت اجتماعی بانک رابطه مثبت و معناداری با عملکرد مالی آن دارد. همچنین سطح افشا اطلاعات با عملکرد مالی بانک رابطه مثبت و معناداری دارد. به‌عبارت‌دیگر یافته‌های حاصل از این پژوهش نشان می‌دهد که بر اساس نظریه ذی‌نفعان، گزارشگری مسئولیت اجتماعی بانک‌ها اهمیت داشته و تأثیر مستقیمی بر عملکرد آنها می‌گذارد. همچنین می‌توان نتیجه گرفت که بر اساس نظریه افشا با افزایش سطح افشای اطلاعات، عملکرد مالی بانک نیز بهبود خواهد یافت؛ لذا به مدیران بانک‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پیشنهاد می‌گردد که با ایجاد بانکداری اجتماعی، به‌عنوان رویکردی جدید در زمینه بانکداری، عملکرد مالی بانک را افزایش دهند. همچنین، در راستای بهبود عملکرد مالی، به شفافیت گزارشگری مالی نیز توجه ویژه‌ای نمایند.

توکلی معظم و همکاران (۱۳۹۸)، در پژوهشی به بررسی تأثیر مسئولیت‌پذیری اجتماعی بر محدودیت مالی طی چرخه عمر در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۶ پرداختند. در این پژوهش از تحلیل رگرسیون چندمتغیره به روش داده‌های ترکیبی با اثرات ثابت برای بررسی فرضیه‌ها استفاده شده است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که گزارشگری مسئولیت‌پذیری اجتماعی بر محدودیت مالی در مراحل مختلف چرخه عمر شرکت (معرفی محصول، رشد، بلوغ و افول) تأثیر منفی و معناداری دارد. بدین ترتیب انتظار می‌رود با افزایش مسئولیت‌پذیری اجتماعی طی مراحل مختلف چرخه عمر شرکت، محدودیت مالی شرکت کاهش یابد.

1 .Nobanee and Ellili	4
1 . Zhou et al	5
1 . Cavaco and Crifo	6
1 . Van der Werff et al.	7
1 . Udiale and Fagbemi	8
1 . Chen and Wang	9
2 . Kragiorgos	0
2 . Lin et al.	1

حاجیهها و شاکری (۱۳۹۸)، در پژوهشی به بررسی ارتباط حاکمیت شرکتی، مسئولیت اجتماعی و ارزش شرکت در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. اطلاعات موردنیاز برای این پژوهش از صورت‌های مالی ۷۵ شرکت گردآوری شده است. برای آزمون فرضیه‌ها از رگرسیون چندمتغیره با داده‌های تابلویی استفاده شده است. برای حاکمیت شرکتی از معیارهای تمرکز مالکیت و درصد سهام در دست سهام‌داران عمده (بلوکی) استفاده شده است. نتایج حاصل از پژوهش نشان می‌دهد بین معیار تمرکز مالکیت و مسئولیت اجتماعی ارتباط معنی‌داری وجود دارد ولی بین معیار درصد سهام در دست سهام‌داران عمده و مسئولیت اجتماعی ارتباط معنی‌داری مشاهده نشد. همچنین بین مسئولیت اجتماعی و ارزش شرکت نیز ارتباطی معنی‌دار مشاهده نشد.

۲- روش‌شناسی

این پژوهش از نظر روش پژوهش، در زمره پژوهش‌های توصیفی - همبستگی و از نظر هدف پژوهش، در زمره پژوهش‌های کاربردی جای می‌گیرد. همچنین طرح این پژوهش با استفاده از رویکرد پس‌رویدادی است. روش گردآوری اطلاعات در این پژوهش به صورت کتابخانه‌ای و میدانی است. ابزارهای گردآوری اطلاعات در این پژوهش با استفاده از شرکت‌های اطلاعاتی مقالات علمی و نرم‌افزار ره‌آورد نوین است همچنین روش گردآوری داده‌ها در این پژوهش به صورت کتابخانه‌ای با استفاده از مقالات و پژوهش‌های انجام شده و به صورت میدانی با استفاده از مطالعه بر روی منابع اطلاعاتی شرکت‌ها است. داده‌های مورد استفاده در این پژوهش داده‌های واقعی است. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار Eviews16 انجام شده است. جامعه آماری در این پژوهش تمامی بانک‌های ملت شهر تهران هستند. نمونه از طریق غربالگری انتخاب شد و ۱۱۰ بانک به عنوان نمونه انتخاب شدند و بایستی دارای شرایط زیر باشد:

- دوره مالی آن‌ها به ۲۹ اسفند هر سال ختم شود، تا بتوان داده‌ها را در کنار یکدیگر قرارداد و در قالب‌های تابلویی یا تلفیقی به کاربرد
- در طول دوره پژوهش تغییر در دوره مالی نداشته باشند، تا نتایج عملکرد مالی، قابل مقایسه باشند.
- جزء شرکت‌های فعال در حوزه فعالیت‌های مالی، از جمله شرکت‌های سرمایه‌گذاری، بانک‌ها، بیمه‌ها و مؤسسات مالی نباشند. به دلیل اینکه این مؤسسات از لحاظ ماهیت فعالیت متفاوت بوده و درآمد اصلی آنها حاصل از سرمایه‌گذاری بوده و وابسته به فعالیت سایر شرکت‌ها است، لذا ماهیتاً با سایر شرکت‌ها متفاوت هستند، لذا از پژوهش حذف خواهند شد.
- داده‌های موردنیاز جهت متغیرهای پژوهش در طول دوره زمانی ۱۳۹۳ الی ۱۳۹۹ موجود باشند، تا در حد امکان بتوان محاسبات را بدون نقص انجام داد.
- در طول سال مالی بیش از ۶ ماه توقف معاملاتی نداشته باشند. از آنجایی که توقف در معاملات موجب ناتوانی در برآورد ارزش بازار می‌شود که این ناتوانی موجب عدم تأمین متغیرهای موردنیاز پژوهش می‌شود.

۳- تجزیه و تحلیل داده‌ها

مدل و متغیرهای پژوهش

- فرضیه اول: بین مسئولیت‌پذیری اجتماعی و عملکرد مالی صنعت بانکداری رابطه معنی‌داری وجود دارد.
  - فرضیه دوم: بین مسئولیت‌پذیری اجتماعی و ثبات مالی صنعت بانکداری رابطه معنی‌داری وجود دارد.
  - فرضیه سوم: بین مسئولیت‌پذیری اجتماعی و شمول مالی صنعت بانکداری رابطه معنی‌داری وجود دارد.
- در پژوهش حاضر جهت بررسی تأثیر مسئولیت‌پذیری اجتماعی بر عملکرد مالی، ثبات مالی و شمول مالی در بانک‌های ملت شهر تهران از مدل‌های زیر که برگرفته از پژوهش رمضان و همکاران (۲۰۲۱)، است، استفاده شد.

$$FP_{it} = \beta_0 + \beta_1 \log CSR_{it} + \beta_2 Leverage_{it} + \beta_3 Tangibility_{it} + \beta_4 Age_{it} + \beta_5 Size_{it} + \varepsilon_{it}$$

$$FI_{it} = \beta_0 + \beta_1 \log CSR_{it} + \beta_2 Leverage_{it} + \beta_3 Tangibility_{it} + \beta_4 Age_{it} + \beta_5 Size_{it} + \varepsilon_{it}$$

$$FS_{it} = \beta_0 + \beta_1 \log CSR_{it} + \beta_2 Leverage_{it} + \beta_3 Tangibility_{it} + \beta_4 Age_{it} + \beta_5 Size_{it} + \varepsilon_{it}$$

- متغیر مستقل:

مسئولیت‌پذیری اجتماعی ($\log CSR_{it}$): برای محاسبه مسئولیت اجتماعی بانک‌ها از لگاریتم طبیعی هزینه واقعی صرف شده برای فعالیت‌های مسئولیت‌های اجتماعی استفاده شد.

- متغیرهای وابسته:

عملکرد مالی (FP_{it}): برای محاسبه این متغیر از جمع بازده دارایی (ROA) و بازده حقوق صاحبان سهام (ROE) استفاده شده است. بازده دارایی‌ها از نسبت درآمد خالص به مجموع دارایی‌های محاسبه خواهد شد. همچنین بازده حقوق صاحبان سهام از نسبت درآمد خالص به کل حقوق صاحبان سهام محاسبه می‌شود.

شمول مالی (FI_{it}): شمول (فراگیری مالی) جایی است که افراد و کسب‌وکارها به محصولات و خدمات مالی سودمند و مقرون به صرفه‌ای دسترسی داشته باشند که نیازهای آن‌ها را به‌شکلی پایدار و پاسخ‌گو، مرتفع می‌کنند. در پژوهش حاضر از دو پراکسی برای شمول مالی استفاده شده است:

۱- تعداد شعب در هر ۱۰۰۰۰۰ نفر جمعیت

۲- تعداد خودپردازها در هر ۱۰۰۰۰۰ نفر جمعیت

ثبات مالی (FS_{it}): برای محاسبه ثبات مالی از نسبت زیر استفاده شد:

$$FS_{it} = \frac{\text{حقوق صاحبان سهام } ROA+}{\text{انحراف معیار } (ROA) \text{ دارایی‌ها}}$$

- متغیرهای کمکی:

اهرم مالی ($Leverage_{it}$): برای محاسبه آن از نسبت کل بدهی‌ها به کل دارایی‌های بانک‌ها استفاده شد.

ملموس بودن ($Tangibility_{it}$): برای محاسبه آن از نسبت دارایی‌های غیرجاری به کل دارایی‌ها استفاده شد.

سن (Age_{it}): برابر است با تعداد سال‌های عملیاتی هر یک از بانک‌ها.

اندازه ($Size_{it}$): برای محاسبه آن از لگاریتم طبیعی کل دارایی‌های بانک‌ها استفاده شد.

آمار توصیفی متغیرها

در جدول (۱) آمار توصیفی متغیرهای پژوهش شامل میانگین، میانه، حداقل، حداکثر، انحراف معیار، چولگی و کشیدگی متغیرهای پژوهش ارائه شده‌اند. همان‌گونه که مشاهده می‌شود تمامی متغیرهای پژوهش از نظر آمار توصیفی مورد بررسی قرار گرفته‌اند و از نظر چولگی و کشیدگی نیز تمام متغیرها دارای وضعیت مطلوبی هستند.

جدول (۱)، آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

نماد	$\log CSR_{it}$	FP_{it}	FI_{it}	$Leverage_{it}$	FS_{it}	Age_{it}
میانگین	۰/۲۹۹۰	۱/۷۲۷۸	۹/۷۵۲۴	۱/۷۹۶۳	۰/۴۸۷۷	۰/۷۲۳۸
میانه	۰/۰۰۰۰	۱/۴۴۷۷۵	۱/۱۴۴۸	۲/۰۹۴۱	۰/۴۷۰۰	۱/۰۰۰۰
انحراف معیار	۰/۴۵۸۰	۵/۵۷۴۱	۵/۶۰۲۰	۷/۹۲۸۲	۰/۲۰۰۳	۰/۴۴۷۳

Age _{it}	FS _{it}	Leverage _{it}	FI _{it}	FP _{it}	log CSR _{it}	نماد
-1/001	۰/140822	9/6189	11/982	4/7364	۰/۸۷۷۸	چولگی
۲/۰۰۲۶	2/1813	1/131	1/638	2/7242	۱/۷۷۰	کشیدگی

داده‌های دیتایی:

- آزمون‌های صحت برازش مدل‌های پژوهش

جهت بررسی صحت استفاده از متغیرهای این پژوهش در رگرسیون حداقل مربعات باید فرض کلاسیک رگرسیون حداقل مربعات برای پسماندهای مدل برازش شده تأمین شود. بدین منظور در ادامه فرض کلاسیک حداقل مربعات را بررسی می‌کنیم.

- آزمون هم جمعی

بررسی وجود هم جمعی در داده‌های ترکیبی بسیار اهمیت دارد. در صورتی متغیرهای مدل ایستا نباشند برآورد مدل ممکن است به یک رگرسیون کاذب منجر شود؛ بنابراین در این حالت برای جلوگیری از بروز رگرسیون کاذب قبل از برآورد مدل‌های پژوهش، آزمون هم جمعی انجام می‌گیرد تا پس از اطمینان از وجود رابطه بلندمدت الگوی موردنظر تخمین زده شود. باتوجه به آماره ADF و احتمال مربوط به آن می‌توان وجود هم جمعی در مدل‌های پژوهش را پذیرفت. به بیان دیگر فرضیه صفر مبنی بر وجود عدم هم جمعی در مدل‌ها رد می‌شود؛ بنابراین می‌توان گفت بین متغیر وابسته و سایر متغیرها یک رابطه بلندمدت وجود دارد.

جدول (۲)، نتایج آزمون هم جمعی کائو مدل‌های پژوهش

آزمون	آماره t-Statistic	احتمال (Prob)
آزمون هم جمعی مدل اول ADF	-2/68	۰/۰۰۰۰
آزمون هم جمعی مدل دوم ADF	-3/74	۰/۰۰۰۰
آزمون هم جمعی مدل سوم ADF	-2/04	۰/۰۰۰۰

- نرمال بودن پسماندها:

یکی از متداول‌ترین آزمون‌های بکار رفته به منظور نرمالیتی آزمون جاک - برا یا به اختصار JB است. این آزمون ویژگی متغیر تصادفی که به صورت نرمال توزیع شده است را مورد استفاده قرار می‌دهد که کل توزیع به وسیله دو گشتاور اول یعنی میانگین و واریانس توصیف می‌شود. سومین و چهارمین گشتاور استاندارد شده یک توزیع به عنوان چولگی و کشیدگی شناخته می‌شود. چولگی معیاری است مبنی بر اینکه یک توزیع پیرامون میانگینش متقارن نیست و کشیدگی معیاری برای توپری و دنباله‌های توزیع است. یک توزیع نرمال چوله نبوده و کشیدگی برابر با ۳ دارد. همچنین می‌توان ضریبی را برای کشیدگی مازاد تعریف نمود که برابر با ضریب کشیدگی منهای ۳ است. به طوری که یک توزیع نرمال ضریب کشیدگی مازادی برابر با صفر دارد. یک توزیع نرمال به صورت متقارن و میانه پهن است. جدول (۳) نتایج آزمون نرمالیت پسماندها را نشان می‌دهد:

فرض صفر آزمون جاک - برا دلالت بر نرمال بودن پسماندهای مدل دارد و لذا ارزش احتمال آزمون باید بیش از ۰۰۰۵ باشد تا نرمال بودن پسماندها در سطح ۹۵٪ تأیید شود. نتایج آزمون نشان‌دهنده تأیید فرض صفر و نرمال بودن پسماندهای مدل‌ها است.

جدول (۳)، نتایج آزمون جاک - برا

نتیجه	ارزش احتمال	آماره جاک - برا	متغیر وابسته
نرمال	۰/۳۲۵	16/97	استفاده داوطلبانه از حسابرسی داخلی (FP_{it})
نرمال	۰/۴۱۵	17/05	استفاده داوطلبانه از حسابرسی داخلی (FI_{it})
نرمال	۰/۹۶۲	15/47	استفاده داوطلبانه از حسابرسی داخلی (FS_{it})

- آزمون کائو

فرضیه صفر در این آزمون مبتنی بر عدم وجود رابطه هم انباشتگی است. همان گونه که در جدول (۴) گزارش شده است، بر اساس آماره t ، فرض مقابل پذیرفته می شود و بین متغیرهای مدل، رابطه معنی دار وجود دارد.

جدول (۴). آزمون کائو برای هم انباشتگی متغیرهای مدل های پژوهش

سطح معنی داری	آماره t	آزمون	مدل
۰/۰۰۰	-1/958	آماره دیکی - فولر تعمیم یافته	مدل اول
---	۱/۶۲۴	واریانس جزء اخلاص	
---	۰/۸۴۵	واریانس HAC	
۰/۰۰۰	-2/425	آماره دیکی - فولر تعمیم یافته	مدل دوم
---	۲/۴۱۵	واریانس جزء اخلاص	
---	۰/۳۶۵	واریانس HAC	
۰/۰۰۰	-2/047	آماره دیکی - فولر تعمیم یافته	مدل سوم
---	۱/۹۸۷	واریانس جزء اخلاص	
---	۰/۶۵۲	واریانس HAC	

- آزمون ثابت بودن واریانس جملات خطا (بروش پاگان)

جهت اثبات عدم خود همبستگی میان پسماندها مدل ها، از آزمون بروش - پاگان استفاده می شود. آنچه که اینجا مهم است این است که پسماندهای مدل فاقد خود همبستگی باشند. باتوجه به نتایج حاصل از آزمون بروش - پاگان و باتوجه به سطح معنی داری و با توجه با اینکه مقدار احتمال به دست آمده بیشتر از ۰/۰۵ است، لذا فرضیه صفر پژوهش مبنی بر وجود عدم خودهمبستگی در پسماندهای مدل ها پذیرفته می شود. همچنین باتوجه به آماره F و همچنین آماره ضرب تعداد مشاهدات در ضریب تعیین به این نتیجه می رسیم که بین پسماندهای مدل ها خود همبستگی وجود ندارد.

جدول (۵). آزمون بروش - پاگان

مدل	آماره	آماره محاسباتی	سطح معنی داری
مدل اول	F-statistic	6/856	0/658
	Obs*R-squared	6/458	۰/۸۸۷
مدل دوم	F-statistic	5/254	0/098
	Obs*R-squared	4/748	۰/۱۲۴
مدل سوم	F-statistic	5/025	0/625
	Obs*R-squared	4/634	۰/۱۲۴

- آزمون ریشه واحد پانل برای پایایی متغیرها

پیش از برآورد مدل تحقیق، لازم است مانایی تمام متغیرهای مورد استفاده در تخمین‌ها، مورد آزمون قرار گیرد. زیرا مانایی متغیرها چه در مورد داده‌های سری زمانی و چه داده‌های تابلویی باعث بروز مشکل رگرسیون کاذب می‌شود. در این آزمون‌ها روند بررسی مانایی همگی به غیر از روش هادری به یک صورت است و با رد H_0 عدم مانایی رد می‌شود و بیانگر مانایی متغیر است؛ بنابراین با رد فرضیه H_0 نامانایی یا ریشه واحد رد می‌شود و مانایی پذیرفته می‌شود که یا در سطح و یا با یک تفاضل و یا با دو تفاضل مانا می‌شود که برای تشخیص این قسمت به ارزش احتمال آن توجه می‌شود که بایستی از ۵ درصد کوچک‌تر باشد. همان گونه که مشاهده می‌شود فرض صفر آزمون مبنی بر عدم مانایی برای تمام متغیرها در سطح احتمال ۹۵٪ رد شده است؛ لذا تمام متغیرها در سطح مانا هستند.

جدول (۶). آزمون ریشه واحد

اختصار	نام متغیر	آماره	ارزش احتمال	مانا در سطح
$\log CSR_{it}$	مسئولیت‌پذیری اجتماعی	-17/04	۰/۰۰۰۰	مانا در سطح
FP_{it}	عملکرد مالی	-8/35	۰/۰۰۰۰	مانا در سطح
FI_{it}	شمول مالی	-10/19	۰/۰۰۰۰	مانا در سطح
FS_{it}	ثبات مالی	-31/88	۰/۰۰۰۰	مانا در سطح
$Leverage_{it}$	اهرم مالی	-31/25	۰/۰۰۰۰	مانا در سطح
$Tangibility_{it}$	ملموس بودن	-10/33	۰/۰۰۰۰	مانا در سطح
Age_{it}	سن	-8/48	۰/۰۰۰۰	مانا در سطح
$Size_{it}$	اندازه	-10/46	۰/۰۰۰۰	مانا در سطح

- آزمون چاو و هاسمن:

برای آزمون چاو ابتدا مدل اثرات زمانی تخمین زده خواهد شد. سپس بر اساس آماره F لیمر در مورد POOL یا Panel بودن مدل قضاوت می‌شود. نتایج برآورد مدل اثرات ثابت در جدول (۷) آورده شده است. برای آزمون چاو پس از برآورد مدل با اثرات ثابت باید آماره F لیمر محاسبه شود تا بتوان بین روش اثرات ثابت و حداقل مربعات معمولی قضاوت کرد.

جدول (۷)، نتایج آزمون چاو

احتمال (Prob)		آماره Statistic	مدل
0/0000	2/697	Cross-section F	مدل اول
...../0	365/545	Cross-section Chi-square	
0/0000	3/245	آماره Statistic	مدل دوم
0/0000	398/014	Cross-section F	
0/0000	2/024	Cross-section Chi-square	مدل سوم
0/0000	354/145	آماره Statistic	

نتایج نشان‌دهنده تأیید اثرات ثابت در برابر روش حداقل مربعات تجمیع شده است به بیان ساده‌تر تأیید داده‌های ترکیبی (Panel) در برابر داده‌های تلفیقی (Pool)، زیرا مقدار احتمال کمتر از مقدار استاندارد ۰.۰۵ درصد است. نتیجه آزمون هاسمن برای مدل‌های پژوهش دلالت بر رد فرضیه صفر دارد. به عبارتی نتایج بیانگر تأیید اثرات ثابت در برابر اثرات تصادفی است. زیرا مقدار احتمال کمتر از مقدار استاندارد ۰.۰۵ درصد است؛ بنابراین مدل این پژوهش باید به صورت اثرات ثابت تخمین زده شود.

جدول (۸)، نتایج آزمون هاسمن

احتمال (Prob)	d.f	آماره Statistic	مدل	
0/0000	4	12/683	Cross-section random	مدل اول
0/0000	4	10/245	Cross-section random	مدل دوم
0/0000	4	11/074	Cross-section random	مدل سوم

- روش تخمین و تفسیر مدل‌های پژوهش

باتوجه به نتایج به دست آمد از آزمون‌های F و هاسمن، مدل را با روش حداقل مربعات تعمیم‌یافته^۲ (GLS) در چارچوب رگرسیون‌های مقطعی وزنی و با در نظر گرفتن اثرات تصادفی برآورد می‌کنیم. به‌طور کلی حداقل مربعات تعمیم‌یافته، هم‌خطی بین جملات پسماند را کنترل می‌کند؛ بنابراین می‌توان برای همه i, j, s, t ها در حالتی که $i \neq j, s \neq t$ هستند، چنین در نظر گرفت که:

$$E(\varepsilon_{it} . \varepsilon_{jt} | X_i^*) = \delta_i^2$$

$$E(\varepsilon_{is} . \varepsilon_{jt} | X_i^*) = \delta_i^2$$

نتایج تخمین مدل اول پژوهش به روش مدل اثرات تصادفی در جدول (۹) ارائه شده است:

همان‌طور که ضریب تعیین مدل نشان می‌دهد، متغیرهای مستقل توانسته‌اند ۹۸ درصد از تغییرات متغیر وابسته را پیش‌بینی کنند. به عبارتی قدرت توضیح‌دهندگی مدل ۹۸ درصد است. آماره F و سطح معنی‌داری مربوط و مقایسه آن با سطح خطای (۰/۰۰۰)، بیانگر معنی‌دار بودن مدل در سطح اطمینان ۹۹ درصد است. آمار دوربین - واتسون نیز برابر با ۱/۶۸ است که وجود خود

². Generalized Least Square ³

همبستگی سریالی (مرتب اول) را در بین اجزای اخلاقی رگرسیون رد می‌نماید. رد خود همبستگی سریالی (مرتب اول) را در بین اجزای اخلاقی رگرسیون نشان‌دهنده این است که ضرایب رگرسیونی مدل و ضریب تعیین کاذب نمی‌باشند. نتایج نشان داد که بین مسئولیت‌پذیری اجتماعی و عملکرد مالی شرکت‌ها رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد زیرا مقدار احتمال به‌دست‌آمده کمتر از مقدار استاندارد ۰/۰۵ درصد است.

جدول (۹)، نتایج آزمون پانل مدل اول

اختصار	ضریب	مقدار t	سطح معنی‌داری
$\log CSR_{it}$	0/57	1/979	0/0007
$Leverage_{it}$	-0/64	-1/989	0/0003
$Tangibility_{it}$	-0/66	-1/987	0/0365
Age_{it}	0/69	1/992	0/0002
$Size_{it}$	0/008	0/114	0/9063
$D/W = 1/68$ $probF = 0/000$ $R^2 = 0/98$			

نتایج تخمین مدل دوم پژوهش به روش مدل اثرات تصادفی در جدول (۱۰) ارائه شده است:

همان‌طور که ضریب تعیین مدل نشان می‌دهد، متغیرهای مستقل توانسته‌اند ۷۸ درصد از تغییرات متغیر وابسته را پیش‌بینی کنند. به عبارتی قدرت توضیح‌دهندگی مدل ۷۸ درصد است. آماره F و سطح معنی‌داری مربوط و مقایسه آن با سطح خطای (۰/۰۰۰)، بیانگر معنی‌دار بودن مدل در سطح اطمینان ۹۹ درصد است. آمار دوربین - واتسون نیز برابر با ۱/۸۴ است که وجود خود همبستگی سریالی (مرتب اول) را در بین اجزای اخلاقی رگرسیون رد می‌نماید. رد خود همبستگی سریالی (مرتب اول) را در بین اجزای اخلاقی رگرسیون نشان‌دهنده این است که ضرایب رگرسیونی مدل و ضریب تعیین کاذب نمی‌باشند. نتایج نشان داد که بین ثبات مالی مسئولیت‌پذیری اجتماعی رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد زیرا مقدار احتمال (۰/۰۰۰) کمتر از مقدار استاندارد ۰/۰۵ درصد است.

جدول (۱۰)، نتایج آزمون پانل مدل دوم

اختصار	ضریب	مقدار t	سطح معنی‌داری
$\log CSR_{it}$	۱/۵۲۱	۲/۲۱۵	0/0000
$Leverage_{it}$	-۰/۵۴۱	-۱,۹۸۶	۰/۰۲۵
$Tangibility_{it}$	-۰/۲۱۵	-۰,۳۶۲	۰/۰۹۸
Age_{it}	۰/۲۶۹	۳,۶۵۲	۰/۰۰۲
$Size_{it}$	۳,۶۵۲	۴,۲۱۵	0/0000
$D.W = 1/84$ $probF = 0/000$ $R^2 = 0/78$			

نتایج تخمین مدل سوم پژوهش به روش مدل اثرات تصادفی در جدول (۱۱) ارائه شده است:

همان طور که ضریب تعیین مدل نشان می‌دهد، متغیرهای مستقل توانسته‌اند ۸۴ درصد از تغییرات متغیر وابسته را پیش‌بینی کنند. به عبارتی قدرت توضیح‌دهندگی مدل ۸۴ درصد است. آماره F و سطح معنی‌داری مربوط و مقایسه آن با سطح خطای (۰/۰۰۰)، بیانگر معنی‌دار بودن مدل در سطح اطمینان ۹۹ درصد است. آمار دوربین - واتسون نیز برابر با ۱/۷۴ است که وجود خود همبستگی سریالی (مرتبه اول) را در بین اجزای اخلاص رگرسیون نشان‌دهنده این است که ضرایب رگرسیونی مدل و ضریب تعیین کاذب نمی‌باشند. نتایج پژوهش نشان‌دهنده رابطه مثبت بین شمول مالی و مسئولیت‌پذیری اجتماعی است. زیرا مقدار احتمال (۰/۰۰۲۵) کمتر از مقدار استاندارد ۰/۰۵ درصد است.

جدول (۱۱)، نتایج آزمون پانل مدل سوم

اختصار	ضریب	مقدار t	سطح معنی‌داری
$\log CSR_{it}$	۰/۷۴۱	۲/۰۵۸	۰/۰۰۲۵
$Leverage_{it}$	۰-/۱۴۵	-۱/۵۲۵	۰/۵۲۴۱
$Tangibility_{it}$	۰-/۰۵۲	-۱/۱۲۵	۰/۰۳۶۵
Age_{it}	۰/۳۲۱	۱/۹۸۷	۰/۲۱۴۵
$Size_{it}$	۰/۰۱۴	۲/۱۴۵	۰/۰۲۵۴
$D.W = 1/74$ $probF = 0/000$ $R^2 = 0/84$			

۴- بحث و نتیجه‌گیری

این مطالعه تأثیرات مسئولیت‌پذیری اجتماعی را بر عملکرد مالی، شمول مالی و ثبات مالی در بخش بانکداری طی ۷ سال بررسی می‌کند. یافته‌های پژوهش نشان از وجود رابطه مثبت و معنادار بین مسئولیت‌پذیری اجتماعی و عملکرد مالی بانک‌ها دارد که نشان می‌دهد فعالیت‌های مسئولیت‌پذیری اجتماعی درک مثبتی در ذهن مشتریان بالقوه ایجاد می‌کند که به جذب آنها کمک می‌کند و در نهایت منجر به افزایش عملکرد مالی بانک‌ها می‌شود.

این یافته بدین معنی است که بانک‌هایی که در فعالیت‌های مسئولیت‌پذیری اجتماعی سرمایه‌گذاری بیشتری می‌کنند، طبق یافته‌های جی و حسن (۲۰۱۶) و فو و شن (۲۰۱۵) مزایای مالی بیشتری را کسب خواهند کرد. اهرم و ملموس بودن در سطح ۱٪ رابطه معنادار اما منفی با مسئولیت‌پذیری اجتماعی دارند، این امر بدین معنی است که بانک‌های دارای اهرم بالا با دارایی‌های مشهود، بازده دارایی پایین‌تری دارند. سن بانک‌ها در سطح ۱٪ با مسئولیت‌پذیری اجتماعی رابطه معنی‌دار و مثبتی دارند، یعنی اینکه بازده دارایی برای بانک‌های با سابقه‌تر یا قدیمی‌تر و برای بانک‌های بزرگ‌تر، بیشتر است. این نتایج با مطالعات قبلی مطابقت دارند (فو و شن، ۲۰۱۵؛ کیران و همکاران، ۲۰۱۵؛ افوری و همکاران، ۲۰۱۴ و رمضان و همکاران، ۲۰۲۰).

نتایج رابطه مثبت و معنی‌داری را بین ثبات مالی و مسئولیت‌پذیری اجتماعی در سطح ۱٪ نشان می‌دهد، این بدان معنی است که بانک‌ها با افزایش سرمایه‌گذاری در فعالیت‌های مسئولیت‌پذیری اجتماعی از نظر مالی ثبات بیشتری پیدا می‌کنند. اهرم مالی رابطه معنی‌دار اما منفی با ثبات مالی بانک‌ها در سطح معنی‌داری ۱۰٪ دارد که نشان می‌دهد سطح بالاتر بدهی منجر به کاهش عملکرد می‌شود که در نتایج عملکرد ما نیز مشاهده شده است که می‌تواند منجر به کاهش ثبات مالی بانک‌ها نیز شود. ملموس بودن رابطه معنی‌داری با ثبات مالی ندارد، یعنی اینکه بانک‌ها دارایی ثابت بیشتری نسبت به دارایی‌های جاری داشته باشند یا خیر، اهمیتی ندارد. سن و اندازه بانک‌ها رابطه بسیار معنی‌دار و مثبتی را با ثبات مالی در سطح ۱٪ نشان می‌دهد، این نشان می‌دهد که با افزایش سن و اندازه از نظر منابع اقتصادی بیشتر، بانک‌ها از نظر مالی ثبات بیشتری پیدا می‌کنند. یافته‌های پژوهش با یافته‌های

کولات و ساندویدی (۲۰۱۸) مطابقت دارد. این نتیجه با کار لو و همکاران (۲۰۱۰) نیز مطابقت دارد که اظهار داشتند عملکرد اجتماعی خطرات مالی شرکت‌ها را کاهش می‌دهد که در نهایت می‌تواند منجر به ثبات مالی بانک‌ها شود. این نتایج نشان می‌دهد بانک‌هایی که بیشتر در فعالیتهای مسئولیت‌پذیری اجتماعی هزینه می‌کنند با مشتریان خود ارتباط قوی برقرار می‌کنند که به کاهش ریسک مالی آنها کمک می‌کند و ثبات مالی آنها را افزایش می‌دهد. علاوه بر این، نتایج نشان می‌دهد که رابطه مثبتی بین طرح‌های شمول مالی و مسئولیت‌پذیری اجتماعی وجود دارد، و حاکی از این است که افزایش سرمایه‌گذاری بانک‌ها در طرح‌های مسئولیت‌پذیری اجتماعی، موجب رشد شمول مالی از نظر تعداد شعب و دستگاه‌های خودپرداز می‌شود. به عبارت دیگر، برای دسترسی بهتر و ارائه خدمات بیشتر به مشتریان، بانک‌ها باید شبکه‌های بزرگی از شعب و دستگاه‌های خودپرداز ایجاد کنند. این مطالعه نشان می‌دهد که بانک‌ها برای بهبود سودآوری و عملکرد بازار باید بر فعالیتهای مسئولیت‌پذیری اجتماعی تأکید کنند. بانک مرکزی و دیگر نهادهای نظارتی باید آنها را در این مسیر تشویق کنند. سرمایه‌گذاران باید قبل از سرمایه‌گذاری در سهام، گزارش‌های مسئولیت‌پذیری اجتماعی را بررسی کنند تا از توسعه جامعه اطمینان حاصل کنند و همچنین سود بالاتری کسب کنند. دولت باید بانک‌ها را تشویق کند که برای دستیابی به سطوح بالاتر عملکرد مالی، به‌ویژه در جوامع محروم، به فعالیتهای مسئولیت‌پذیری اجتماعی بپردازند. قانون‌گذاران باید ثبات بانک‌ها را به طور منظم کنترل کنند و فعالیتهای مسئولیت‌پذیری اجتماعی را با ارائه انواع مختلف پاداش و صلاحیت‌ها به بانک‌های دارای مسئولیت اجتماعی تشویق کنند.

۵- منابع

توکل معظم، ن. جعفری، م. شفیع، س. (۱۳۹۸)، بررسی تأثیر مسئولیت‌پذیری اجتماعی بر محدودیت مالی طی چرخه عمر در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، چشم‌انداز حسابداری و مدیریت، دوره ۲، شماره ۱۳، صص ۱۳۴-۱۱۹.

صنوبر، ن. خلیلی، م. ثقفیان، ح. (۱۳۹۴)، بررسی رابطه بین مسئولیت‌پذیری اجتماعی و ابعاد آن شامل شرایط محیط کار، محیط‌زیست، رفتار کسب‌وکار، جامعه و اجتماع محلی و راهبری شرکت با عملکرد مالی شرکت‌ها در صنعت مواد و محصولات دارویی، دوفصلنامه علمی کاوش‌های مدیریت بازرگانی، دوره ۲، شماره ۴، صص ۵۲-۲۸.

حسین‌زاده، ع. ساری، م. ع. نارویی، م. (۱۳۹۹)، تأثیر مسئولیت‌پذیری اجتماعی و شفافیت اطلاعات بر بهبود عملکرد مالی بانک‌های عضو بورس اوراق بهادار تهران، سومین کنفرانس بین‌المللی مدیریت امور مالی، تجارت، بانک، اقتصاد و حسابداری، تهران. حاجیهی، ز. شاکری، ع. (۱۳۹۸)، بررسی ارتباط حاکمیت شرکتی، مسئولیت اجتماعی و ارزش شرکت در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، فصلنامه پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، دوره ۱۱، شماره ۴۴، صص ۱۹۲-۱۷۵.

فغانی، خ. حیدری، ک. امین، و. (۱۳۹۵)، بررسی رابطه میان مسئولیت‌پذیری اجتماعی و ریسک کاهش قیمت سهام شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، فصلنامه علمی پژوهشی دانش سرمایه‌گذاری، سال ۵، شماره ۱۹.

Akisik, O., Gal, G., 2011. Sustainability in businesses, corporate philanthropy, and accounting standards: an empirical study. *Int. J. Account. Inf. Manag.* 19(3), 304–324.

Beck, T., Demirgüç-Kunt, A., Levine, R., 2007. Finance, inequality and the poor. *J. Econ. Growth* 12(1), 27–49.

Beck, T., De Jonghe, O., Schepens, G., 2013. Bank competition and stability: cross-country heterogeneity. *J. Financ. Intermediat.* 22(2), 218–244.

Brammer, S., Millington, A., 2008. Does it pay to be different? An analysis of the relationship between corporate social and financial performance. *Strateg. Manage. J.* 29(12), 1325–1343.

Campbell, D.J., 2000. Legitimacy Theory or Managerial Reality Construction? Corporate Social Disclosure in Marks and Spencer Plc Corporate Reports, 1969–1997. In *Accounting Forum* Vol. 24. Taylor & Francis, pp. 80–100 No. 1 March.

Carroll, A.B., 1979. A three-dimensional conceptual model of corporate performance. *Acad. Manag. Rev.* 4(4), 497–505.

- Cavaco, S., Crifo, P., 2014. CSR and financial performance: complementarity between environmental, social and business behaviours. *Appl. Econ.* 46(27), 3323–3338.
- Chen, H., Wang, X., 2011. Corporate philanthropy and corporate financial performance in China: an empirical research from Chinese firms. *Corp. Gov. Int. J. Bus. Soc.* 11(4), 361–370.
- Chollet, P., Sandwidi, B.W., 2018. CSR engagement and financial risk: a virtuous circle? International evidence. *Glob. Financ. J.* 38, 65–81.
- Deegan, C., Gordon, B., 1996. A study of the environmental disclosure practices of Australian corporations. *Account. Bus. Res.* 26(3), 187–199.
- Dwumfour, R.A., 2017. Explaining banking stability in Sub-Saharan Africa. *Res. Int. Bus. Financ.* 41, 260–279.
- Feng, Y., Chen, H.H., Tang, J., 2018. The impacts of social responsibility and ownership structure on sustainable financial development of China's energy industry. *Sustainability* 10(2), 301.
- Freeman, R.E., 1984. *Strategic Management: a Stakeholder Approach*. Pitman, Boston.
- Friedman, M., 1970. The social responsibility of business is to increase its profits. *New York Times*. September, 13, 1970.
- Fu, Y.J., Shen, J.Q., 2015. Correlation analysis between corporate social responsibility and financial performance of Chinese food-processing enterprises. *Adv. J. Food M. Ramzan, et al. Research in International Business and Finance* 55(2021) 101314 8 *Sci. Technol.* 7(11), 850–856.
- Gupta, M.C., 1969. The effect of size, growth, and industry on the financial structure of manufacturing companies. *J. Finance* 24(3), 517–529.
- Han, R., Melecky, M., 2013. *Financial Inclusion for Financial Stability: Access to Bank Deposits and the Growth of Deposits in the Global Financial Crisis*. The World Bank.
- Hassan, M.K., Khan, A., Paltrinieri, A., 2019. Liquidity risk, credit risk and stability in Islamic and conventional banks. *Res. Int. Bus. Financ.* 48, 17–31.
- Jie, C.T., Hasan, N.A.M., 2016. Determinants of corporate social responsibility(CSR) and intrinsic job motivation. *Malays. J. Soc. Sci. Hum.(MJSSH)* 1(2), 25–35.
- Jin, J.Y., Kanagaretnam, K., Lobo, G.J., Mathieu, R., 2017. Social capital and bank stability. *J. Financ. Stab.* 32, 99–114.
- Joseph, C., Gunawan, J., Sawani, Y., Rahmat, M., Noyem, J.A., Darus, F., 2016. Malaysian and Indonesian corporate social responsibility(CSR) best practice companies. *J. Clean. Prod.* 112, 2896–2906.
- Karagiorgos, T., 2010. Corporate philanthropy and financial performance: an empirical analysis on Greek companies. *Eur. Res. Stud.* 13(4), 85.
- Kiran, S., Kakakhel, S.J., Shaheen, F., 2015. Corporate social responsibility and firm profitability: a case of oil and gas sector of Pakistan. *City Univ. Res. J.* 5(1), 110–119.
- La Rosa, F., Liberatore, G., Mazzi, F., Terzani, S., 2017. The impact of corporate social performance on the cost of debt and access to debt financing for listed European non-financial firms. *Eur. Manag. J.* 30, 1–11.
- Lee, S., Park, S.Y., 2010. Financial impacts of socially responsible activities on airline companies. *J. Hosp. Tour. Res.* 34(2), 185–203.
- Lev, B., Petrovits, C., Radhakrishnan, S., 2010. Is doing good good for you? How corporate charitable contributions enhance revenue growth. *Strateg. Manage. J.* 31(2), 182–200.

- Lin, C.H., Yang, H.L., Liou, D.Y., 2009. The impact of corporate social responsibility on financial performance: evidence from business in Taiwan. *Technol. Soc.* 31(1), 56–63.
- Milne, M.J., Patten, D.M., 2002. Securing organizational legitimacy: an experimental decision case examining the impact of environmental disclosures. *Account. Audit. Account. J.* 15(3), 372–405.
- Murthy, V., Abeysekera, I., 2008. Corporate Social Reporting Practices of Top Indian Software Firms.
- Ness, M.R., 1992. Corporate philanthropy. *Br. Food J.* 94(7), 38–44. Nobanee, H., Ellili, N., 2016. Corporate sustainability disclosure in annual reports: evidence from UAE banks: islamic versus conventional. *Renew. Sustain. Energy Rev.* 55, 1336–1341.
- Ofori, D.F., S-Darko, M.D., Nyuur, R.B., 2014. Corporate social responsibility and financial performance: fact or fiction? A look at Ghanaian banks. *Acta Commer.* 14(1), 1–11.
- Oyewumi, O.R., Ogunmeru, O.A., Oboh, C.S., 2018. Investment in corporate social responsibility, disclosure practices, and financial performance of banks in Nigeria. *Future Bus. J.* 4(2), 195–205.
- Paltrinieri, A., Dreassi, A., Migliavacca, M., Piserà, S., 2020. Islamic finance development and banking ESG scores: evidence from a cross-country analysis. *Res. Int. Bus. Financ.* 51, 101100.
- Patten, D.M., 1992. Intra-industry environmental disclosures in response to the Alaskan oil spill: a note on legitimacy theory. *Account. Organ. Soc.* 17(5), 471–475.
- Raddatz, C., 2006. Liquidity needs and vulnerability to financial underdevelopment. *J. Financ. Econ* forthcoming.
- Rettab, B., Brik, A.B., Mellahi, K., 2009. A study of management perceptions of the impact of corporate philanthropy on organisational performance in emerging economies: the case of Dubai. *J. Bus. Ethics* 89(3), 371–390.
- Reverte, C., Gomez-Melero, E., Cegarra-Navarro, J.G., 2016. The influence of corporate social responsibility practices on organizational performance: evidence from eco-responsible Spanish firms. *J. Clean. Prod.* 112, 2870–2884.
- Tang, Z., Hull, C.E., Rothenberg, S., 2012. How corporate social responsibility engagement strategy moderates the CSR–financial performance relationship. *J. Manag. Stud.* 49(7), 1274–1303.
- Uadiale, O.M., Fagbemi, T.O., 2012. Corporate philanthropy and financial performance in developing economies: the Nigerian experience. *J. Econ. Sustain. Dev.* 3(4), 44–54.
- Ullah, M.S., 2013. Corporate philanthropy practices in the banking sector in Bangladesh - an assessment. *Bank Parikrama XXXVIII(3 & 4)*, 129–152.
- Van der Werff, A.D., Hogarth, J.M., Peach, N.D., 2013. A cross-country analysis of financial inclusion within the OECD. *Consumer Interest Annu.* 59.
- Ye, K., Zhang, R., 2011. Do lenders value corporate social responsibility? Evidence from China. *J. Bus. Ethics* 104(2), 197.
- Zhou, S.S., Pan, W.H., Wang, Z., 2015. An empirical examination of the link between corporate philanthropy and financial performance under the China context. *Int. J. Organ. Innov.* 7(3).